

Zbigniew Sawiński
Polska Akademia Nauk

KREOWANIE IDEI NA PODSTAWIE WYNIKÓW BADAŃ

Donald J. Treiman: Quantitative Data Analysis. Doing Social Research to Test Ideas. Wydanie I. San Francisco: Jossey-Bass, 2009, 443 s.

Donald J. Treiman jest jednym z prekursorów międzynarodowej komparatystyki w naukach społecznych. Wydaną w 1977 roku książkę *Occupational Prestige in Comparative Perspective* uznaje się za jedną z pierwszych prób odkrycia uniwersalnych prawidłowości drogą zestawienia ze sobą wyników badań z różnych krajów. W latach 1993–1994 Treiman kierował projektem międzynarodowych badań porównawczych, które objęły kraje bloku wschodniego, w tym Polskę. Pozwoliły one zgromadzić unikatowy materiał empiryczny na temat przemian dokonujących się wówczas w naszym kraju, z którego polscy socjologowie korzystają po dzień dzisiejszy.

Znając Treimana od tej strony byłem poniekąd zaskoczony jego najnowszą książką poświęconą analizie wyników badań. Zaskoczenie moje wzięło się stąd, że podręczników na ten temat wydaje się setki, natomiast wkład Treimana w rozwój nauk społecznych jest wyjątkowy. Po co więc ktoś, kto jest uznanym autorytetem w zupełnie innej dziedzinie, ma pisać kolejny podręcznik metod statystycznych? Paradoks ten Treiman wyjaśnia we wstępie książki pisząc, że do jej przygotowania zachęcili go studenci University of California, gdzie od 30 lat prowadzi zajęcia z dziedziny analizy i interpretacji wyników badań. Książka stanowi więc swoisty protokół interakcji z kolejnymi rocznikami studentów. Dzięki temu nie tylko proponuje pewien zakres rozwiązań analitycznych, lecz również uwzględnia realne możliwości ich zrozumienia i stosowania.

Książka nie jest systematycznym wykładem metod statystycznych stosowanych w naukach społecznych. Jest bardziej prezentacją wybranych rozwiązań, które autor uznał za trafnie ilustrujące różne aspekty wnioskowania na temat rzeczywistości społecznej. Nadaje to pracy autorski charakter, co wyróżnia ją na tle innych pozycji poświęconych tej problematyce. Czytając kolejne fragmenty odnosi się wrażenie, że autor do pewnych metod ma przekonanie,

zaś do innych nie. Rozważania ilustrowane są niezliczoną ilością przykładów pochodzących z badań empirycznych. W większości dotyczą one twórczego zastosowania omawianej metody analitycznej, prowadzącego do odkrycia prawidłowości rządzących danym zjawiskiem. Autor nie stroni również od przytaczania przykładów negatywnych, gdy zastosowanie metody nie doprowadziło do wartościowych wniosków. Wszystko to wspólnie tworzy swoistą mozaikę emocjonalną, co nadaje dynamikę wywodom autora zmuszając czytelnika do koncentracji uwagi na tych fragmentach, które autor uznał za podstawowe dla zrozumienia istoty przedstawianych zagadnień.

Autor podzielił swój wykład na 16 rozdziałów. Trzy pierwsze dotyczą analizy zjawisk społecznych za pomocą tablic. Pomimo tego że większość badaczy metody tabelaryczne zna dobrze i stosuje się je na co dzień, Treiman nie dystansuje się wobec spraw tak elementarnych, jak kierunek liczenia odsetków w tabeli, czy też od wyjaśnienia jak postąpić, gdy obliczone odsetki nie sumują się do 100 procent (s. 9–12). I, jak sędzę, nie robi tego w takim celu, aby z książki uczynić podręcznik wprowadzający w problematykę analizy wyników badań za pomocą metod statystycznych. O książce można powiedzieć wiele, lecz na pewno nie to, że jest podręcznikiem adresowanym do studentów pierwszego roku. O ile trafnie odczytuję ideę autora, chodziło o zwrócenie uwagi na kulturę komunikowania wyników badań. Na fakt, że jeśli badaczowi coś wydaje się oczywiste, to nie koniecznie będzie równie oczywiste dla odbiorcy opracowania. Proponowany przez badacza model zjawiska – nawet jeśli jest nim najprostsza tabelka – musi odzwierciedlać jego logikę. Zwiększa to szanse, że idea komunikowana przez badacza zostanie właściwie odczytana przez adresata komunikatu.

Logikę tę autor wyjaśnia w rozdziale 2, nawiązując do wprowadzonego przez Paula Lazarsfelda pojęcia zależności pozornej. Możliwe kombinacje wzajemnego oddziaływania na siebie trzech zmiennych przekłada na zależności między wykształceniem, religijnością oraz gotowością do walki o prawa obywatelskie. Dane, do których odwołuje się, nie są najświeższe (Marx 1967), lecz pozwalają przekonująco przedstawić skutki wprowadzenia trzeciej cechy do tabeli i pokazać, jak wpływa to na obraz zjawiska. A dodatkową korzyścią jest to, że uzyskane wnioski porównać można z wnioskami z oryginalnego opracowania. Szanse odkrycia prawidłowości, na które nie zwrócił uwagi badacz pierwotnie zajmujący się danymi, skłaniają czytelników do wzmoczonego wysiłku w celu zrozumienia przedstawianego problemu.

Rozdział 3 – zamykający część omawiającą wykorzystanie tabel – przedstawia kwestie poboczne, o których warto jednak wiedzieć korzystając z tej formy prezentacji wyników. Treiman zdecydował się poświęcić uwagę między innymi problemom: agregowania cech, grupowania kategorii, reprezentowania cechy w tabeli poprzez średnie, sposobom interpretacji braków danych, czy też możliwości porównywania ze sobą rozkładów w wierszach i kolum-

nach za pomocą wskaźnika dystansu (*dissimilarity index*). Natomiast zakończenie rozdziału autor poświęca sprawom z nieco innej sfery, a mianowicie – jak pisać o danych w tabeli. Przywołując Hemingwaya jako swoisty wzór twierdzi, że opis nie powinien być zbyt oszczędny, lecz zarazem należy zadbać o to, aby nie był po prostu nudny. Na przykładach wyjaśnia, dlaczego należy unikać stosowania żargonu, skrótów oraz formułowania sądów w sposób bezosobowy. Na koniec przedstawia kilkanaście aforyzmów, które, jak pisze, warto przypiąć sobie do ściany obok komputera (s. 63). Wybrałem z nich dwa, które chciałbym przytoczyć:

have the courage to be simple minded
the last 10 percent of the work takes half the time

Rozdział 4 książki odbiega swoją tematyką od pozostałych. Poświęcony jest obsłudze danych, które obecnie dostępne są z reguły w postaci plików komputerowych. Treiman rozpoczyna rozdział od omówienia struktury pliku danych oraz sposobu dokumentowania zmiennych zawierających zapis odpowiedzi na pytania kwestionariusza. Następnie nawiązuje do źródeł współczesnych metod przetwarzania danych, to jest do wprowadzonych pod koniec XIX wieku sorterów kart perforowanych. Ten wręt historyczny sporo wyjaśnia, zwłaszcza że część czytelników może pamiętać tę technologię z własnych doświadczeń. Następnie omawia rekodowanie zmiennych, po czym obszerny fragment poświęca sposobom traktowania braków danych. Aby przestrzec czytelnika przed niebezpieczeństwami związanymi z niewłaściwą interpretacją braków danych przytacza przykład badania, w którym wykazano, że częstość stosunków seksualnych w małżeństwie rośnie wraz z wiekiem małżonków (Jasso 1985). Mimo że artykuł ukazał się w renomowanym czasopiśmie („American Sociological Review”), ani autorka ani recenzenci nie zwrócili uwagi na fakt, że symbole ‘88’ – oznaczające braki danych – zostały błędnie zinterpretowane jako znaczące wartości. Rozdział kończy aneks, w którym omówione wcześniej operacje na danych przełożone zostały na komendy programu Stata.

Rozdziały od 5 do 7 poświęcone zostały metodzie regresji, stanowiącej podstawę budowy modeli zjawisk, w których cecha wyjaśniana ma charakter ilościowy (na przykład dochód). Rozdział 5 przedstawia model związku między dwiema zmiennymi oraz związane z nim pojęcie korelacji. W rozdziale 6 omówiony został przypadek, gdy do modelu wprowadzone zostaje więcej predyktorów – zarówno ilościowych, jak i jakościowych. Natomiast w rozdziale 7 prezentowane są metody, które okazać się mogą pomocne przy rozwiązywaniu specyficznych problemów związanych z reprezentacją zjawisk za pomocą modeli regresji.

Gdybym na powyższym opisie zakończył omawianie tego fragmentu książki, to można byłoby wysnuć wniosek, że mamy tu do czynienia z konwencjonalną prezentacją tych zagadnień. Tymczasem w tych właśnie rozdziałach Treiman rozwinął cały swój kunszt, który zapewne bierze się stąd, że czuje się on bardziej badaczem niż statystykiem. Nie jestem w stanie przytoczyć wszystkich błyskotliwych obserwacji czy finezyjnych wniosków – niekiedy zresztą przewrotnych czy wręcz prowokujących. To nawet może i dobrze, gdyż przyjemność lektury tych fragmentów książki należy się czytelnikom. Z recenzenckiego obowiązku chciałbym jedynie zasygnalizować, na czym polega specyfika opisu tych dobrze znanych zagadnień przez badacza – a nie przez statystyka.

Rozdział 5 autor rozpoczyna prezentując klasyczny diagram korelacyjny dwóch cech (s. 88–90). Na osi poziomej podane zostało wykształcenie ojca wyrażone w liczbie lat nauki, na osi pionowej wykształcenie osoby badanej, zaś punkty na diagramie – w liczbie 10 – oznaczają obserwacje. Do punktów tych dopasowana zostaje prosta regresji, obliczane są współczynniki regresji oraz współczynnik korelacji. Do tego momentu wykład metody ma typowy przebieg.

W tym miejscu Treiman zadaje pytanie: no dobrze, ale o czym właściwie mówi badaczowi obliczona wartość korelacji? Jaki jest jej związek z tym, co dzieje się w rzeczywistości? Po czym zaczyna eksperymentować z danymi, zmieniając na diagramie położenie jednej obserwacji. Osobie, której ojciec kształcił się 13 lat, jako uzyskane wykształcenie przypisuje „0 lat nauki”. Po czym pokazuje, że korelacja z pierwotnej wartości równej 0,73 spada do zera! Co ma zrobić badacz, gdy natrafi na tego rodzaju sytuację w wynikach badania. Czy konsekwentnie przyjąć, że korelacja między wykształceniem badanego a wykształceniem ojca jest w społeczeństwie zerowa? A może usunąć z wyników badania osobę, która z bliżej nieznanых powodów nie uzyskała wykształcenia szkolnego, zaś korelację policzyć dla pozostałych osób?

Treiman na oba pytania odpowiada negatywnie. W pierwszym wypadku uzasadnienie jest oczywiste: obliczona korelacja – równa zero – nie odzwierciedla kształtu badanego zjawiska. W drugim wypadku Treiman przestrzega: *this generally is an undesirable practice because it creates the temptation to start cleaning up the data by omitting whatever cases tend to fall far from the regression surface* (s. 95). Usuwając kolejne obserwacje można utracić kontrolę nad relacją między wynikami badania a faktycznym kształtem badanego zjawiska, co może doprowadzić do artefaktów. Dlatego Treiman zaleca stosowanie bardziej złożonych technik „radzenia sobie” ze specyficznymi obserwacjami zwanymi *outliers*, do których to technik nawiązuje w rozdziałach 7 i 10.

Przytoczyłem w tym miejscu jedynie drobny fragment rozważań autora. Fragment o tyle ważny, że dobrze ilustruje centralną ideę książki. Sformułuję

ją następująco: zastosowanie metod statystycznych do analizy wyników badań społecznych rodzi specyficzne problemy, których rozwiązywanie wymaga wiedzy wykraczającej poza te metody.

Wróćmy jednak do zawartości poszczególnych rozdziałów. Rozdział 8 to kolejna wycieczka w zagadnienia specyficzne dla badań społecznych, którymi są w tym wypadku techniki zastępowania braków danych (*imputation*). Poprzedzone jest to dyskusją, dlaczego należy unikać konwencjonalnej strategii wyłączania braków danych, określanej w pakietach statystycznych jako *pair-wise* oraz *casewise deletion*. Po czym omówione zostały najbardziej popularne metody zastępowania braków danych: poprzez średnie, poprzez wartości właściwe dla osób o tych samych cechach kontrolnych (metody określane mianem *hotdeck*), a także metody oparte na podstawianiu iteracyjnym (tzw. *multiple imputation*). Treiman rekomenduje stosowanie metod należących do tej ostatniej grupy, co ilustruje przykładem wyników z badania zrealizowanego w Rosji w 1993 roku, a dotyczących związku między kapitałem kulturowym rodziny a wykształceniem uzyskanym przez dziecko. Za jeden ze wskaźników kapitału kulturowego Treiman przyjął liczbę książek w domu rodzinnym, która to zmienna miała 8 procent braków danych. Przykład ten pozwolił pokazać, że wybór metody zastępowania braków danych ma wpływ na parametry szacowanych modeli.

Rozdział 9 dotyczy zagadnień, które na pierwszy rzut oka odbiegają od głównego tematu książki poświęconej metodom analizy wyników badań. Autor omawia w nim bowiem metody doboru prób. Uwzględnienie tej problematyki okazuje się jednak zasadne z tego względu, że jedną z konsekwencji przyjętego schematu doboru próby jest konieczność ważenia wyników badania. Wybór kryteriów ważenia ma zaś wpływ na wyniki analiz, co Treiman wyjaśnia na konkretnych przykładach.

Rozdziały 10 i 11 poświęcone zostały specyficznym zagadnieniom stosowania modeli liniowych. W rozdziale 10 autor prezentuje problemy właściwe dla modelu regresji, w tym konsekwencje sytuacji, gdy zależności nie są prostoliniowe. Natomiast w rozdziale 11 przedstawione zostały metody pozwalające uwzględnić trafność i rzetelność pomiaru cech uwzględnionych w modelu.

Kolejne trzy rozdziały, od 12 do 14, prezentują metody analityczne stosowane w sytuacjach, gdy cecha pełniąca w modelu funkcję zmiennej zależnej ma status kategoryzacji. I tak, w rozdziale 12 Treiman omawia coraz częściej stosowaną przez badaczy technikę modelowania log-liniowego. Przedmiotem rozdziału 13 jest regresja logitowa, narzędzie wykorzystywane w sytuacjach, gdy zmienna zależna jest podziałem dychotomicznym. Natomiast w rozdziale 14 przedstawione zostały modele przydatne wtedy, gdy zmienna przewidywana jest kategoryzacją o uporządkowanych wartościach.

W rozdziale 15 omawiane są rzadziej stosowane modele, które nazwać można modelami ustalonych i losowych efektów (*fixed i random effects models*). Przeznaczone są one do określenia siły oddziaływania czynników na zmienną wyjaśnianą w podzbiorowościach – wyodrębnionych na przykład ze względu na podziały terytorialne – czy też do porównania oddziaływań w różnych punktach czasowych (na przykład w badaniu panelowym). Możliwości omawianego podejścia Treiman przedstawia wykorzystując wyniki badania zrealizowanego w Chinach, do konstrukcji modelu opisującego wpływ cech położenia społecznego rodziny na jej dochód. W Chinach zarobki silnie zależą od charakteru rynku lokalnego, a zwłaszcza od stopnia jego zurbanizowania. Na przykład, różnice średnich zarobków między rynkiem wiejskim a miastem stanowiącym stolicę prowincji są ponadczterokrotne (s. 373). Treiman zastosował model ustalonych efektów z intencją wyłączenia wpływu charakteru rynku z oceny czynników decydujących o dochodach rodziny. Oszacowane parametry modelu ustalonych efektów okazały się bardzo podobne do wielkości uzyskanych w zwykłym modelu regresji. Komentując uzyskany rezultat Treiman twierdzi, że analizując zagadnienia tego rodzaju bardziej uzasadniony jest wybór modelu ustalonych efektów, gdyż jego założenia odzwierciedlają naturę rozpatrywanego problemu (s. 375). Godne podkreślenia jest jednak to, że autor nie ogranicza się do zaprezentowania modelu najlepiej, jego zdaniem, dopasowanego do badanej sytuacji. Pokazuje korzyści, które można uzyskać stosując model bardziej złożony, lecz nie ukrywa faktu, że prostszy model w zasadzie prowadzi do uzyskania równie trafnego obrazu zjawiska.

Ostatni z rozdziałów składa się z dwóch odrębnych części. W pierwszej autor krok po kroku dokonuje przeglądu elementów schematu badawczego, wyjaśniając ich związek z wyborem metody analizy danych. Pozostała część rozdziału przedstawia reguły „dobrej praktyki”, o których warto pamiętać analizując wyniki badań. Pierwszą i najważniejszą sprawą jest dobre rozumienie analizowanych danych, co wymaga nie tylko przejrzenia *codebooka* zbioru, lecz również pozostałych dostępnych dokumentów, opisujących schemat doboru próby, stosowane narzędzia, a także osiągnięty poziom realizacji (*response rate*). Druga z reguł postuluje, aby nigdy nie ograniczać się do jednego modelu badanego zjawiska, lecz rozważyć przydatność innych modeli. Reguła trzecia zwraca uwagę na znaczenie szczegółowych rozstrzygnięć w budowie modelu. Na przykład, na ile wnioski utrzymają się, gdy zastosowana zostanie inna metoda podstawiania braków danych, bądź też założenie o liniowym kształcie badanego związku zastąpione zostanie formą nieliniową, chociażby poprzez zlogarytmizowanie zmiennej wyjaśnianej. Czwarta reguła dotyczy konieczności dokumentowania wykonanych prac. Na samym końcu może się bowiem okazać, że badacz nie jest w stanie odtworzyć, w jaki sposób uzyskał model, który pragnie przedstawić. Ostatnia z reguł dotyczy prac kończących

przygotowanie raportu. Otóż w tej fazie warto zweryfikować poprawność każdej z umieszczonych w nim liczb. Jak twierdzi Treiman: *you will be amazed at the number of discrepancies you find* (s. 404).

Książkę zamykają aneksy, w których autor omawia źródła wykorzystanych danych. Warto podkreślić, że wszystkie badania, którymi posłużył się w przedstawionych przykładach, są publicznie dostępne. Treiman podaje również linki do instrukcji programu Stata, które pozwalają powtórzyć prezentowane analizy. Czytelnik we własnym zakresie może więc wykonać wszystkie obliczenia. Może nawet pokusić się o stworzenie własnych modeli, które wyrażą istotę badanych zjawisk bardziej trafnie, niż udało się to zrobić autorowi książki. Treiman nie boi się konkurencji na tym polu, a wręcz zachęca do podejmowania tego rodzaju prób.

Po omówieniu zawartości książki nadszedł czas na podsumowanie i ocenę propozycji Treimana. Prezentowane w książce ujęcie jest zasadniczo spójne z podejściem dominującym w amerykańskiej metodologii badań społecznych, zwłaszcza w jej akademickiej wersji. Wyznacznikiem omawianego podejścia jest to, że na jego gruncie proponuje się wciąż nowe i nowe modele i metody analityczne, które odpowiadać mają stale komplikującym się schematom badawczym (Agresti 2002). W tym kontekście Treiman wykazał i tak sporo odwagi, zestawiając owe modele – konstruowane pod kątem konkretnych problemów badawczych – z modelami uniwersalnymi, jak chociażby model regresji. Pokazując tym samym, że porównania takie nie zawsze pozwalają dowieść korzyści, które badacz powinien uzyskać korzystając z modelu przeznaczanego do danej sytuacji. W tym właśnie aspekcie upatruję jednej z głównych zalet książki. Wyraża ona otwartość badacza, który z doświadczenia wie, że wyniki badań nie zawsze zachowują się w sposób, w jaki należałoby się tego spodziewać. Nie jest więc zasadne przesądzanie z wysokości akademickiej katedry, że taki a nie inny model pozwoli trafnie opisać badane zjawisko.

Utrzymanie konstrukcji książki w konwencji akademickiej skutkuje jednak tym, że stała się ona niejednolita pod względem swojej przydatności dla badaczy, którzy na co dzień zajmują się analizą wyników badań. W praktyce badawczej dominują bowiem najprostsze metody analizy danych: za pomocą odsetków obliczanych w tabelach, poprzez porównywanie średnich czy obliczanie korelacji. Można więc przypuszczać, że najbardziej przydatne okażą się dla badaczy pierwsze rozdziały książki, w których autor nie tyle wyjaśnia statystyczną istotę omawianych metod, lecz praktyczne aspekty ich stosowania. Zaś w miarę przewracania dalszych kartek liczba czytelników będzie topnieć. Przypuszczam, że zdecydowana większość osób, które sięgną po książkę Treimana, nigdy nie stanęła przed koniecznością estymowania parametrów modelu ustalonych efektów (rozdział 15) i pewnie nigdy nie będzie musiała tego robić. Natomiast z pewnością wielu badaczy poszukiwać będzie wskazówek,

jak uniknąć równie bzdurnych wniosków, jak ten o rosnącej wraz z wiekiem liczbie stosunków seksualnych między małżonkami.

Abstrahując jednak od samej konstrukcji książki, warto podkreślić jej niezwykle przyjazny styl. Język Treimana jest bezpośredni, pełen dykteryjek, przykuwa uwagę czytelnika nawet we fragmentach, które dotyczą czystej statystyki. Aby stworzyć ów intymny, lecz zarazem profesjonalny klimat, Treiman wykorzystał różnorodne środki. Jednym z nich jest przeplatanie rozważań biogramami osób związanych z omawianą problematyką. Z biogramów tych dowiedzieć się można, że Paul Lazarsfeld zainteresował się socjologią właściwie tylko dzięki małżeństwu z Marią Jahodą. Sympatia do socjologii okazała się przy tym tak silna, że przetrwała, nawet gdy małżeństwo uległo rozwiązaniu. Za ojca komputerowych technik przetwarzania danych uznać należy Hermana Holleritha – pracownika amerykańskiego urzędu statystycznego. Licząc pracowicie wyniki spisu powszechnego z 1880 roku wpadł on na pomysł wprowadzenia kart perforowanych i urządzenia, które umożliwiała ich czytanie. Twórca pojęcia korelacji, Karl Pearson, pierwotnie nosił imię Carl. Ze względu na swoje lewicowe przekonania zmienił jednak imię, chcąc zamanifestować w ten sposób swoje uznanie dla dokonań Karola Marksa. Absolutny autorytet w dziedzinie doboru prób, czyli Leslie Kish, urodził się niedaleko polskiej granicy, w słowackim Popradzie, skąd w 1925 roku wraz z rodzicami wyjechał do Stanów. Przez dwa lata walczył w brygadach międzynarodowych w Hiszpanii, później był zawodowym oficerem w armii amerykańskiej. Dopiero w 1947 roku trafił do Ann Arbor, stając się jednym z organizatorów Institute for Social Research, gdzie w ciągu kolejnych 20 lat stworzył metody doboru prób stosowane obecnie na całym świecie. Jeden z prekursorów badań nad społeczną stratyfikacją, Otis Dudley Duncan, wśród swoich znajomych był bardziej znany jako kompozytor muzyki elektronicznej niż ze swojego wkładu w rozwój nauki. I tak dalej. Trochę to wszystko plotkarskie, lecz bez wątplenia nadaje książce koloryt. Ośmiela zarazem czytelnika tłumacząc, że za każdą statystyczną metodą kryją się ludzie, którzy mają swoje słabostki, emocje i pasje.

Jeśli już mówimy o pasjach, to warto na koniec zauważyć, że badania są z całą pewnością pasją Treimana. W treść książki wplótł on kilkadziesiąt ramek, w których cierpliwie udziela wskazówek, jak poprawnie zrealizować badanie. Wskazówki te dotyczą kwestii praktycznych: jakie działania podjąć, aby obniżyć *non-response*, jakich błędów unikać projektując schemat doboru próby czy też jak wykorzystać wiedzę dostępną przed realizacją badania. W sumie dałoby się z tego wykroić zupełnie przyzwoity podręcznik metodologii badań sondażowych. Treiman wie bowiem, że tylko profesjonalnie przeprowadzone badanie jest w stanie dostarczyć wiarygodnej wiedzy na temat zjawisk społecznych. Jeśli odpowiednie wymogi nie zostaną spełnione, to cały aparat analityczny, któremu poświęcił książkę, okaże się bezwartościowy.

Być może recenzja zainteresuje książką Treimana wydawców w Polsce, skłaniając któregoś z nich do jej przetłumaczenia i wydania. W czasach, gdy liczba użytkowników publicznie dostępnych badań rośnie lawinowo, niewątpliwie potrzebne jest opracowanie wyjaśniające zasady interpretowania ich wyników. A pod tym względem książka Treimana ma unikatową wartość praktyczną.

Literatura

- Agresti, Alan. 2002. *Categorical Data Analysis*. Wydanie 2. Hoboken, New Jersey: Wiley.
- Jasso, Guillermina. 1985. *Marital Coital Frequency and the Passage of Time: Estimating the Separate Effects of Spouses' Ages and Marital Duration, Birth and Marriage Cohorts, and Period Influences*. „American Sociological Review” 50(2): 133–149.
- Marx, Gary T. 1967. *Religion: Opiate or Inspiration of Civil Rights Militancy among Negroes*. „American Sociological Review” 32(1): 64–72.
- Treiman, Donald J. 1977. *Occupational Prestige in the Comparative Perspective*. New York: Academic Press.

To access international literature as diverse as the study of sociology, start here.

CSA Sociological Abstracts offers a world of relevant, comprehensive, and timely bibliographic coverage. Over 890,000 easily searchable abstracts enhance discovery of full-text articles in thousands of key journals from 35 countries, along with books, conference papers, and dissertations, as well as citations to reviews of books and other media. This continuously growing collection is updated monthly, and offers backfiles to 1952—plus scholar profiles, browsable indexes, and a searchable thesaurus through the CSA Illumina™ interface.

The CSA Sociological Abstracts Discovery Prize.

Tell us how CSA Sociological Abstracts has advanced teaching and learning at your institution, and you may win the CSA Sociological Abstracts Discovery Prize.

Visit: info.csa.com/sociologicaldiscovery

CSA Sociological Abstracts

For a free trial, contact pqsales@proquest.com
or log onto www.proquest.com/go/csasoc today.

**nowy 2009
podwójny (25/26)
numer**

kultura popularna

**społeczna
władza
son-
-daży**

k

**ultura
terapeu-
tyczna**

**P
ierre**

**Bourdieu
Alain Des-
rosières Ian
Hacking
Sarah Igo
Nicolas Rose**

KULTURA i SPOŁECZEŃSTWO

KULTURA — MEDIA — JĘZYK

Przemysław Nosal, *Style życia a uczestnictwo w kulturze. Pytanie o wzajemne relacje i metodologiczny punkt ciężkości w badaniach stylów życia* • Agata Kotowska, *Prasa a nowe media: konkurencja czy komplementarność?* • Magdalena Nowicka, *Głos z zewnątrz w dyskursie publicznym. Przypadek Oriany Fallaci* • Małgorzata Bogunia-Borowska, *Koncepcja self-television — refleksja nad statusem ponowoczesnej telewizji. Analiza metatelewizyjnej narracji oraz autoreferencyjnej natury telewizji* • Bogumiła Mateja, *Seriali dyskretna moc uwodzenia* • Magdalena Hasiuk, *Quasi-biblijna historia* • Walter Żelazny, *Czy możliwa jest sprawiedliwość językowa?* • Elżbieta Górnikowska-Zwolak, *Język ojczysty — zaniedbany obszar wychowania*

- Omówienia, polemiki, recenzje

seria wydawnicza

WJS

WSPÓŁCZESNE
TEORIE
SOCJOLOGICZNE

Dotychczas

w serii ukazały się:

I Niklas Luhmann

Systemy społeczne
Cena: 58 zł

II Herbert Blumer

Interakcjonizm symboliczny
Cena: 51 zł

III Ralf Dahrendorf

Klasy i konflikt klasowy
w społeczeństwie przemysłowym
Cena: 44 zł

IV Alfred Schütz

O wielości światów
Cena: 51 zł

V Lewis A. Coser

Funkcje konfliktu społecznego
Cena: 52 zł

VI Barney G. Glaser, Anselm L. Strauss

Odkrywanie teorii ugruntowanej
Cena: 54 zł

VII Talcott Parsons

System społeczny
Cena: 64 zł

VIII Raymond Boudon

Logika działania społecznego
Cena: 45 zł

IX Peter M. Blau

Wymiana i władza w życiu społecznym
Cena: 55 zł

X Anthony Giddens

Nowe zasady metody socjologicznej
Cena: 41 zł

XI Nowe perspektywy teorii socjologicznej

Pod redakcją Aleksandra Manterysa
i Janusza Muchy
Cena: 78 zł

W roku 2010

w serii ukazały się:

XII Alvin W. Gouldner

Kryzys zachodniej socjologii

XIII Alain Touraine

Samotworzące się społeczeństwo

XIV Erving Goffman

Spotkania.
Dwa studia z socjologii interakcji

XV Erving Goffman

Analiza ramowa.
Esej z organizacji doświadczenia

XVI Jeffrey C. Alexander

Znaczenia społeczne.
Studia z socjologii kulturowej

W roku 2011

w serii ukazały się:

XVII Michel Wieviorka

Dziewięć wykładów z socjologii

XVIII Harrison C. White

Tożsamość i kontrola.
Jak wyłaniają się formacje
społeczne

XIX Randall Collins

Łańcuchy rytuałów
interakcyjnych

Tylko na www.nomos.pl

10%

zniżki i wysyłka gratis przy zamówieniu
przynajmniej trzech książek z serii

15%

zniżki i wysyłka gratis przy zamówieniu
przynajmniej sześciu książek z serii

20%

zniżki i wysyłka gratis przy zamówieniu
wszystkich książek z serii

Wszystkie książki w twardej oprawie, szyte.*

Niniejsza oferta nie jest ofertą w rozumieniu przepisów Kodeksu Cywilnego. Ceny mogą ulec zmianie.
Promocja „Tylko na www.nomos.pl” obowiązuje od 01.07.2010 do odwołania i nie można jej łączyć z innymi promocjami.

*Nie dotyczy tomu III.

Wydawnictwo Instytutu Filozofii i Socjologii PAN zaprasza do lektury najnowszych książek Wydawnictwa

H. Domański, Z. Sawiński, K. M. Słomczyński: *Sociological Tools Measuring Occupations. New Classification and Scales* (2009, 50 zł, płyta CD)

Emocje a kultura i życie społeczne. Praca zbiorowa pod redakcją P. Bindera, H. Palskiej i W. Pawlika (2009, 40 zł)

Kobiety – feminizm – demokracja. Praca zbiorowa pod redakcją B. Budrowskiej (2010, 30 zł)

J. Mucha: *Uspoleczniona racjonalność technologiczna. Naukowcy z AGH wobec cywilizacyjnych wyzwań i zagrożeń współczesności* (2009, 25 zł)

Oblicza lokalności. Ku nowym formom życia lokalnego. Praca zbiorowa pod redakcją J. Kurczewskiej (2008, 40 zł)

M. Płachecki: *Wojny domowe. Szkice z antropologii słowa publicznego w dobie zaborów (1800–1880)* (2009, 50 zł)

Z. Sawiński: *Zastosowania tablic w badaniach zjawisk społecznych* (2010, 30 zł)

Socjologia i Siciński. Style życia. Społeczeństwo obywatelskie. Studia nad przyszłością. Praca zbiorowa pod redakcją P. Glińskiego i A. Kościańskiego (2009, 40 zł)

Socjologia medycyny. Podejmowane problemy, kategorie analizy. Praca zbiorowa pod redakcją A. Ostrowskiej (2009, 30 zł)

W. Sombart. *Żydzi i życie gospodarcze* (2010, 50 zł)

P. Sorokin: *Ruchliwość społeczna* (2009, 50 zł)

Społeczeństwo obywatelskie – między ideą a praktyką. Praca zbiorowa pod redakcją A. Kościańskiego i W. Misztala (2008, 40 zł)

P. Weryński: *Wzory uczestnictwa obywatelskiego Polaków* (2010, 40 zł)

Zmiany stratyfikacji społecznej w Polsce. Praca zbiorowa pod redakcją H. Domańskiego (2008, 40 zł)

S. Borzym: *Hamann i inni. Szkice filozoficzne* (2009, 20 zł)

E. Cassirer: *Mit państwa* (2006, 30 zł)

M. Czarnocka: *Droga do koncepcji prawdy symbolicznej* (2009, 30 zł)

ks. P. Florenski: *Sens idealizmu. Metafizyka rodzaju i oblicza oraz inne pisma* (2009, 25 zł)

H. G. Gadamer: *Początek filozofii* (2008, 30 zł)

K. Held: *Fenomenologia świata politycznego* (2003, 25 zł)

E. Levinas: *O uciekaniu* (2007, 25 zł)

W. Ługowski: *Filozofia przyrody* (2010, 25 zł)

Nauka a metafizyka. Praca zbiorowa pod redakcją Aliny Motyckiej (2009, 30 zł)

M. Sojn: *W kwestii prawdy. Wittgenstein i filozofia analityczna* (2008, 25 zł)

Wiedza a intuicja. Praca zbiorowa pod redakcją Aliny Motyckiej (2008, 30 zł)

Seria KLASYKA FILOZOFII

N. Hartmann: *Zarys metafizyki poznania* (2007, 40 zł, okładka twarda 50 zł)

E. Husserl: *Medytacje kartezjańskie* (2009, 30 zł, okładka twarda 40 zł)

H. Kołłątaj: *Prawa i obowiązki naturalne człowieka oraz O Konstytucji w ogólności* (2006, 30 zł)

E. Levinas: *Odkrywając egzystencję z Husserlem i Heideggerem* (2008, 30 zł, okładka twarda 40 zł)

G. Pico della Mirandola: *Oratio de hominis dignitate. Mowa o godności człowieka* (2010, 25 zł)

J.J. Rousseau: *Projekt konstytucji dla Korsyki* (2009, 25 zł)

F. W. J. von Schelling: *Światoweki. Ułamek z roku 1815* (2007, 30 zł, okładka twarda 40 zł)

G. Simmel: *Filozofia życia. Cztery rozdziały metafizyczne* (2007, 30 zł)

Zapraszamy także do zakupu naszych książek z lat ubiegłych

Książki Wydawnictwa IFIS PAN do nabycia w Wydawnictwie (ul. Nowy Świat 72, 00-330 Warszawa, pok. 231, **e-mail: publish@ifispan.waw.pl**), w księgarni w Pałacu Staszica, księgarniach naukowych oraz sieci Matras na terenie całego kraju. Sprzedaż wysyłkową prowadzi księgarnia internetowa **Merlin.com.pl**.

